

מצוות תקיעה בחצוצרות וזעקה בעת צרה

1. ספר המצוות לרמב"ם מצות עשה נט:

והמצוה הנ"ט היא שצונו לתקוע בחצוצרות במקדש עם הקרבת כל קרבן מקרבני המועדים והוא אמרו ית' (שם י) וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם ותקעתם בחצוצרות. ובבאור אמרו (ר"ה כו ב) שמצות היום בחצוצרות. וכבר התבאר משפטי מצוה זו בספרי וראש השנה (כו ב. כז א. כט א) ותענית. וכן אנחנו מצווים לתקוע בחצוצרות בעתות הצורך והצרות כשנצטק לפני השם יתעלה והוא אמרו (שם) וכי תבאו מלחמה בארצכם על הצר הצורך אתכם וגו'.

2. רמב"ם הלכות תעניות פרק א הל' א-ד:

הלכה א - מצות * עשה מן התורה לזעוק ולהריע בחצוצרות על כל צרה שתבא על הצבור. שנאמר "על הצר הצורך אתכם והרעותם בחצוצרות" (במדבר י'). כלומר כל דבר שייצר לכם כגון בצורת ודבר וארבה וכיוצא בהן זעקו עליהן והריעו.
הלכה ב - ודבר זה מדרכי התשובה הוא. שבזמן שתבוא צרה ויזעקו עליה ויריעו ידעו הכל שבגלל מעשיהם הרעים הורע להן ככתוב "עונותיכם הטו" (ירמיהו ה') וגו', וזה הוא שיגרום להם להסיר הצרה מעליהם.
הלכה ג - אבל אם לא יזעקו ולא יריעו אלא יאמרו דבר זה ממנהג העולם אירע לנו וצרה זו נקרה נקרית. הרי זו דרך אכזריות וגורמת להם להדבק במעשיהם הרעים, ותוסיף הצרה צרות אחרות, הוא שכתוב בתורה "והלכתם עמי בקרי והלכתי עמכם בחמת קרי" (ויקרא כ"ו), כלומר כשאביא עליכם צרה כדי שתשובו אם תאמרו שהוא קרי אוסיף לכם חמת אותו קרי.
הלכה ד - ומדברי סופרים להתענות על כל צרה שתבוא על הצבור עד שירוחמו מן השמים, ובימי התעניות האלו זועקין בתפלות ומתחננים ומריעין בחצוצרות בלבד, ואם היו במקדש מריעין בחצוצרות ובשופר, השופר מקצר והחצוצרות מאריכות. שמצות היום בחצוצרות. ואין תוקעין בחצוצרות ושופר כאחד אלא במקדש שנאמר "בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה'" (תהלים צ"ח).

3. ספר מצוות גדול עשין סימן קע:

מצות עשה בימי המועדות כולן ובראשי חדשים שיהו הכהנים תוקעים בחצוצרות בשעת הקרבן והלויים אומרים שירה שנאמר וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם ותקעתם בחצוצרות וגומר, ותניא במסכת מנחות (כח. א) החצוצרות היו באין מן העשת של כסף ואם עשה אותם מגרוטאות של כסף כשרה, משאר מיני מתכת פסולה (עי' רמב"ם כלי המקדש פ"ג ה"ה):
 שנינו במסכת ערכין (י. א) בשנים עשר יום בשנה החליל מכה לפני המזבח בשחיטת הפסח ראשון ובשחיטת הפסח שני וביום טוב ראשון של פסח ויום ראשון של עצרת ובשמנה ימי החג וחליל זה דוחה אצל השבת מפני שהוא חליל של קרבן ועבודה היא (לשון רמב"ם ה"ו).

4. מגיד משנה הלכות תעניות פרק א הלכה א:

[א] מצות עשה מן התורה וכו'. זה מבואר בכתוב ומפורש בספרי. וראיתי לרבינו בספר המצוות שלו שמנה תרועה זו ותקיעה שבשעת הקרבנות במצוה אחת ותמה אני למה שהרי שני פסוקים הם בכתוב. ונראה שדעתו ז"ל שהמצוה היא אחת כללית לתקוע בחצוצרות במקדש בעת הקרבנות ובעת הצרות בין במקדש בין בגבולין ואין ראוי למנותן בשתי מצוות ועוד צ"ע. ויתר הדברים שכתב רבינו כאן דברים ברורים וראויין אליו ומפורשים בספרא ובספרי:

5. שולחן ערוך אורח חיים הלכות תענית סימן תקעו סעיף א:

כשם שמתענים ומתריעים על הגשמים כך היו מתענים על שאר הצרות: כגון כותים שבאו לערוך מלחמה עם ישראל, או ליטול מהם מס, או ליקח מידם ארץ, או לגזור עליהם צרה אפילו במצוה קלה. הרי אלו מתענין ומתריעין עד שירוחמו: וכל הערים שסביבותיהם מתענים אבל אין מתריעין. אא"כ תקעו להתקבץ לעזרתם: ואפילו לא באו אלא לעבור דרך ארצם, שאין להם מלחמה עמהם אלא על כותים אחרים, ועוברים על מקום ישראל מתענין ומתריעין.

6. מגן אברהם סימן תקעו הקדמה:

כתב הרמב"ם מ"ע מן התורה לזעוק ולהריע בחצוצרות עכ"צ שלא תבוא שנאמר והרעותם בחצוצרות וגו' ומד"ס להתענו' וכו' ומריעים בחצוצרות בלבד בגבולין וכתב המ"מ והמחנור כדברי הרשב"א או שופר או חצוצרות עכ"ל ואני תמה למה אין אנו נוהגין לתקוע בעת צרה ואף על פי שאין ת"צ בבבל מ"מ הלא מדאוריית' מצוה לתקוע בלא תענית

7. שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק א סימן קסט:

מה שהקשה כתר"ה על מה שכתב הריטב"א שליפי הסברא שצריך חצוצרות בתענית נהגו בצרפת שלא לתקוע לעולם בתענית צבור כיון שאין לנו חצוצרות. וכי אין אנו יכולים לעשות חצוצרות של כסף. הנה לע"ד משמע שלהסוברים שהתקיעה היא בחצוצרות צריך דוקא באלו החצוצרות שנעשו לתקוע בהם במקדש דוקא. דלכן ניחא מה שכלל הרמב"ם למצוה אחת התקיעות שבשעת הקרבנות והתקיעות שבעתות הצרות בספר המצות מ"ע נ"ט ובמנין המצות בתחלת החבור של היד החזקה והמ"מ בריש הלכות תעניות הקשה עליו עיין שם. אבל הוא משום דצריך דוקא חצוצרות שבמקדש לכן מפרש שהיא המצוה מה לעשות בחצוצרות שצויתה תורה לעשות שהוא ממילא מצוה אחת כל מה שתוקעין בהן. וזהו אולי כוונת המ"מ בתירוצו שהמצוה היא אחת כללית לתקוע בחצוצרות במקדש בעת הקרבנות ובעת הצרות בין במקדש בין בגבולין ואין ראוי למנותן בשתי מצות עיין שם ושייך זה רק כשצריך לתקוע באותן החצוצרות במקדש דוקא אבל אם היה הדין בכל חצוצרות שאין שייך שתהיה המצוה מה לעשות בחצוצרות אלא שהוא על מעשה התקיעה ודאי ה"ל לחושבם לשתי מצות כמו שחושב תקיעת שופר דר"ה ותקיעת שופר דיוה"כ דיובל בשתי מצות במצוה קל"ז ובמצוה ק"ע. וזה סובר הריטב"א אליבא דמנהג צרפת שסברי שהתקיעה בתעניות היא בחצוצרות כדעת הרמב"ם א"כ הוא דוקא בחצוצרות במקדש לכן לא נהגו לתקוע לעולם דהרי אין לנו החצוצרות.

8. ספר החינוך פרשת בהעלותך מצוה שפד:

משרשי המצוה. לפי שבשעת הקרבן היו צריכין לכוון דעתם יפה בעינינו כמו שידוע שהוא נפסל במחשבות ידועות. וגם כן צריך הקרבן כוונה שלמה לפני אדון הכל שציונו עליו, וגם כן בעת הצרה צריך האדם כיוון גדול בהתחננו לפי בוראו שירחם עליו ויצילהו מצרתו. ולכן נצטוו בתקיעת החצוצרות בעתים אלה. לפי שהאדם מהיותו בעל חומר צריך התעוררות גדול אל הדברים. כי הטבע מבלי מעיר יעמוד כישן, ואין דבר יעוררהו כמו קולות הנגון, ידוע הדבר, וכל שכן קול החצוצרות שהוא הקול הגדול שבכל כלי ניגון. ועוד יש תועלת נמצא בקול החצוצרות לפי הדומה, מלבד ההתעוררות אל הכוונה, כי בכח הקולות יסיר האדם מלבו מחשבת שאר עסקי העולם ולא יתן לב באותה שעה כי אם בדבר הקרבן, ומה אאריך וידוע זה לכל אשר הטה אוזן לשמוע חצוצרות וקול שופר בכוונה.

9. השגות הרמב"ן לספר המצוות לרמב"ם מצות עשה ה:

...אלא ודאי כל ענין התפלה אינו חובה כלל אבל הוא ממדות חסד הבורא ית' עלינו ששומע ועונה בכל קראינו אליו. ועיקר הכתוב ולעבדו בכל לבבכם מצות עשה שתהיה כל עבודתינו לאל ית' בכל לבבנו כלומר בכוונה רצויה שלימה לשמו ובאין הרהור רע, לא שנעשה המצות בלא כונה או על הספק אולי יש בהם תועלת. כענין ואהבת את יי' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך שהמצוה היא לאהוב את השם בכל לב ולב ושנסתכן באהבתו בנפשנו ובממוננו. ומה שדרשו בספרי (עקב) ולעבדו זה התלמוד ד"א זו תפלה אסמכתא היא או לומר שמכלל העבודה שנלמוד תורה ושנתפלל אליו בעת הצרות ותהייה עינינו ולבנו אליו לבדו כענין עבדים אל יד אדוניהם. וזה כענין שכתוב (בהעלותך י) וכי תבאו מלחמה בארצכם על הצר הצורר אתכם והרעותם בחצוצרות וזכרתם לפני יי' אלהיכם והיא מצוה על כל צרה וצרה שתבא על הצבור לצעוק לפניו בתפלה ובתרועה והוא הענין שבאר שלמה ע"ה כמו שכתוב (מ"א ח דה"ב ו) בהעצר השמים ולא יהיה מטר וכתיב רעב כי יהיה דבר כי יהיה שדפון ירקון ארבה חסיל כי יהיה כי יצר לו אויבו בארץ שערי כל נגע כל מחלה כל תפלה כל תחנה אשר יהיה לכל האדם לכל עמך ישראל אשר ידעו איש נגע לבבו ופרש כפיו אל הבית הזה... ואם אולי יהיה מדרשם בתפלה עיקר מה"ת נמנה אותו במניינו שלהרב ונאמר שהיא מצוה לעת הצרות שנאמין שהוא יתברך ויתע' שומע תפלה והוא המציל מן הצרות בתפלה וזעקה. והבין זה:

10. ספר מצודת דוד – טעמי המצוות לרדב"ז מצווה קכא:

...ונראה מדברי הרב ז"ל שמצווה זו כוללת ב' דברים. שיתקעו בחצוצרות בשעת הקורבן. ובעת צרתם ג"כ. והטעם א' הוא. שהרי בשעת הקורבן צריך שיכוין מחשבתו כאילו הוא עצמו נשחט ומפשט ומנותח וקרב על גבי המזבח. והיה צריך שיתעורר הלב שיתקעו בחצוצרות וקול שופר. חצוצרות לעורר הלב. ושופר להכניעו. וזו היא דעתו של הרב שמנה שתייהן מצווה א' אע"ג דאיכא תרי קראי.